

Samochód opancerzony Dozor-B

W czasach ZSRR ukraińskie przedsiębiorstwa produkowały szeroką gamę gąsienicowych pojazdów opancerzonych – przede wszystkim czołgi T-64 i T-80UD oraz transportery (ciągniki) opancerzone MT-LB (w tym i bazujące na nich inne konstrukcje, a przede wszystkim samobieżne haubice 2S1 *Goździk*). Jednak kołowe pojazdy opancerzone nie były wówczas projektowane ani wytwarzane w Ukrainie.

▲ *Oncilla* na paradzie w Kijowie z okazji Dnia Niepodległości Ukrainy (24 sierpnia 2021 roku). Widać, że w odróżnieniu od *Dozor-B*, polska odmiana ma w burcie tylko dwie zamiast trzech strzelnic.

Sytuacja zaczęła się zmieniać po rozpadzie ZSRR i odzyskaniu przez Ukrainę niepodległości. Już w latach 90. XX wieku, korzystając z dokumentacji technicznej kołowego transportera opancerzonego BTR-80, powstały ulepszone BTR-94 i BTR-3. Jednak rozwój lekkich kołowych pojazdów opancerzonych trzeba było rozpocząć od przysłowiowego zera. Sytuację uprościła obecność potężnego centrum projektowego – Charkowskiego Biura Projektowego Budowy Maszyn im. O.O. Morozowa (ukr. Харківське конструкторське бюро з машинобудування ім. О.О. Морозова – ХКБМ, ЧКБМ). W tym to zakładzie, na początku XXI wieku, rozpoczęto projektowanie rodziny pojazdów specjalnego przeznaczenia i to zarówno dla sektora wojskowego, jak i cywilnego. Równoległe powstały dwa warianty: wielozadaniowy nieopancerzony pojazd dwufunkcyjny do użytku cywilnego i wojskowego (*Dozor-A*) oraz wojskowy pojazd opancerzony (*Dozor-B*). Egzemplarze demonstracyjne *Dozora-A* i *Dozora-B* zostały po raz pierwszy

zademonstrowane w Kijowie na wystawie „Zbroja i Bezpeka – 2004” w październiku 2004 roku. W ich konstrukcji wykorzystano podzespoły zawieszenia BTR-80, ale pod innymi względami wozy były całkowicie oryginalne.

Dozor-A został zademonstrowany w wersji półciężarówki z czterodrzwiową kabiną przeznaczoną dla pięciu osób i platformą ładunkową, na której można było przewieźć dwie tony ładunku lub kolejnych sześć osób. Na dachu przedziału kabinowego umieszczono właz, na którym można było zainstalować karabin maszynowy. Masa własna samochodu wynosiła 3,5 t., a do jego napędu stosowano opcjonalnie trzy silniki diesla o mocy 122, 136 i 197 KM. Maksymalna prędkość samochodu z napędem na cztery koła osiągała 120 km/h.

W oparciu o *Dozor-A* zaproponowano stworzenie całej serii pojazdów specjalnego przeznaczenia: policyjnego, sanitarnego, pomocy technicznej oraz transportowych o ładowności od dwóch do sześciu ton. *Dozor-A* nigdy jednak nie znalazł nabywców. Z kolei

ANDRIJ CHARUK

Dozor-B rozwijany był dalej, a jego ewolucja przed rozpoczęciem produkcji trwała przez dekadę.

DOZOR-B

Z technicznego punktu widzenia *Dozor-B* to dwuosioowy samochód pancerny z napędem na wszystkie koła. Jego nadwozie podzielono na dwa przedziały: napędowy oraz załogowy (użytkowy). Przedział silnika i przekładni znajduje się w przedniej części nadwozia. Mieści się w nim jednostka napędowa z układami obsługowymi, skrzynia biegów, główne elementy sterujące, układ hamulcowy oraz układy klimatyzacji i ogrzewania przedziału załogi. Przedział załogi zajmuje środkową i tylną część kadłuba. W przedniej jego części znajdują się miejsca kierowcy i dowódcy, za nimi stanowisko strzelca kaemu, a dalej z tyłu – przedział desantowy przeznaczony dla sześciu osób. Kadłub posiada dwie drzwi bocznych (dla kierowcy i dowódcy) oraz jedną tylną (dla desantu). Oszklenie wykonano ze szkła pancernego, a po bokach przedziału desantowego umieszczono sześć otworów strzeleckich umożliwiających prowadzenie ognia z broni indywidualnej. Żołnierze desantu dysponują peryskopami do obserwacji zewnętrznej.

Nadwozie *Dozoru-B* wykonane zostało z polskiej stali pancerniej Armstall 500. Jego parametry chronią wóz przed przeciwpancernymi pociskami z broni strzeleckiej wystrzelonymi z odległości 30 m, a także przed odłamkami pocisku odłamkowo-burzącego kal. 152 mm wybuchającymi w odległości 50 m. Od wewnątrz pancerna obudowa jest dodatkowo wzmocniona kilkoma warstwami kevlaru. Pancerna szyba okienna zapewnia taki sam poziom ochrony jak nadwozie. Spód kadłuba ma lekko zaokrąglony kształt, co zwiększa ochronę w przypadku detonacji miny/ładunku improwizowanego. Jednak ogólnie poziom ochrony przeciwmynowej *Dozoru-B* nie w pełni odpowiada współczesnym wymaganiom. Samochód pancerny został wyposażony w filtrującą jednostkę wentylacyjną, klimatyzację i system ogrzewania.

◀ *Dozor-A* okazał się nieudaną próbą stworzenia „ukraińskiego HMMWV”.

Na *Dozor-B* przetestowano dwa warianty zdalnie sterowanych modułów *Blik*. Na wystawie ADEX-2014, która odbyła się we wrześniu 2014 roku w Baku, został zademonstrowany samochód pancerny z modułem *Blik-2*, uzbrojony w karabin maszynowy kal. 12,7 mm, automatyczny granatnik kal. 30 mm i wyrzutnie granatów dymnych kal. 81 mm. Z kolei wiosną 2016 roku na wystawie SOFEX-2016 w Ammanie *Dozor-B* pokazano z modułem *Blik-2M*, który oprócz karabinu maszynowego i automatycznego granatnika posiada także wyrzutnię ppk *Korsar*. Kolejną wersją zdalnie sterowanego modułu był OBM *Cyborg* z karabinami maszynowymi kal. 12,7 mm i granatnikiem automatycznym UAG-40 kal. 40 mm. Dość ciekawą opcją uzbrojenia zaproponowaną dla *Dozoru-B* był moduł *Wij* z dwulufową armatą lotniczą GSz-23L kalibru 23 mm (jednostka ognia 250 pocisków) i optycznym celownikiem telewizyjnym OTS-20.01.

W lutym 2021 roku pojawiły się doniesienia o projekcie niszczyciela czołgów budowanego na bazie *Dozor-B*, który miał być uzbrojony w ppk *Barrier* (wykorzystujący te same pociski RK-2S i RK-20F co przenośny ppk *Stugna*). Jednostka ognia składała się z dziesięciu pocisków znajdujących się w dwóch bębnoch. Bębny przeladowywano przez włazy w bokach maszyny. Dwuprowadnicowa wyrzutnia w pozycji marszowej znajdowała się wewnątrz kadłuba, a do pozycji bojowej była podnoszona przez właz w dachu. O ile wiadomo, ten niszczyciel czołgów nie wyszedł z etapu projektowania. Natomiast inny system raketowy oparty na podwoziu *Dozoru-B* został wykonany w postaci prototypu. Latem 2021 roku zademonstrowano prototyp lekkiego raketowego systemu ogniowego

Silnik pojazdu *Dozor-B* to czterosuwowy, czterocylindrowy, chłodzony cieczą diesel Deutz BF 4M 1013 FC o mocy 190 KM. Do współpracy z nim zastosowano hydro-mechaniczną pięciobiegową automatyczną skrzynię biegów Allison LCT 1000. Problemy z dostawą silników niemieckiej firmy Deutz skłoniły jednak do poszukiwania alternatywnych opcji. Rozważano ich łącznie pięć, ale ostatecznie wszystkie wyprodukowane dotąd samochody opancerzone *Dozor-B* były wyposażone w napęd wysokoprężny Deutz. Do utrzymywania łączności pojazd wyposażono w radiostację R-173M, interkom AWSK-1, a dodatkowo także odbiornik nawigacji satelitarnej SN-3003 *Bazalt*.

Pierwsza wersja *Dozoru-B*, znana jako „konfiguracja B1320”, pojawiła się w 2004 roku. Trzy lata później została ona zademonstrowana na wystawie IDEX-2007 w Abu Dhabi. Samochód pancerny był oferowany na eksport, ale nie znalazł nabywców. W latach 2014–2015 powstała druga wersja samochodu *Dozor-B*, oznaczona jako „konfiguracja B1320-1/B1320A”. Wyróżnia się przebudowanym przedziałem załogi (mieści nie 9 a 10 osób), mocniejszą wyciągarką (6800 kg zamiast 4100 kg), obecnością skrzynek na narzędzia, części zamienne i rzeczy osobiste załogi po bokach kadłuba. Zwiększono również pojemność zbiornika paliwa ze 146 do 180 l, zainstalowano układ do stawiania zasłon dymnych, automatyczny system gaśniczy, zmodernizowano system nawigacji satelitarnej SN-3003M, instalowano także radio-

stację polskiej produkcji oraz wprowadzono liczne mniejsze ulepszenia.

UZBROJENIE

W przypadku *Dozoru-B* zaproponowano około dziesięć opcji uzbrojenia, z których część faktycznie przetestowano, a część istniała tylko „na papierze”. Za wersję podstawową uznano wariant ze sterowaną obrotnicą z wkm NSWT-12,7 (lub jego ukraińskim „klonem” KT-12,7) kal. 12,7 mm, stworzoną na bazie wieżyczki dowódcy czołgu T-64A. Urządzenie to posiada peryskopowy celownik monokularowy PZU-7. Zakres kątów celowania karabinu maszynowego w pionie wynosi od -3° do $+68^\circ$, a jego jednostkę ognia stanowi 450 nabojów (trzy taśmy po 150 szt.). Prostsza alternatywą było zainstalowanie obrotnicy z automatycznym granatnikiem KBA-117 (ukraińską kopią AGS-17) kal. 30 mm.

▶ Pierwsza odmiana samochodu *Dozor-B* (konfiguracja B1320) pojawiła się w 2004 roku. W 2007 roku została zademonstrowana na wystawie IDEX w Abu Dhabi.

Speka. Wykorzystuje on rakiety z głowicą termobaryczną i jest w zasadzie podobny do rosyjskich systemów *Buratino* i *Solncepiok*, ale jest od nich znacznie lżejszy. Pociski RS-122TB zostały stworzone przez państwową spółkę akcyjną „Artem”. Zastosowany pocisk kalibru 122 mm ma długość 1450 mm, masę startową 28,5 kg (głowica bojowa waży 11,5 kg) i zasięg 7 km. Integratorem systemu zostało Przedsiębiorstwo Państwowe „Szepetowski Zakłady Remontowe”. W pozbawionym dachu kadłuba *Dozoru-B* zamontowano stojak obrotowy z pakietem prowadnic na 10 pocisków RS-122TB. W tylnej ścianie kadłuba wykonano duży właz, przez który ładuje się rakiety i uwalniane są gazy prochowe wytwarzane podczas strzelania. Pod tylną częścią kadłuba dodano dwie podpory zapewniające stabilność pojazdu na pozycji ogniowej.

to Iveco NEF 4 okazał się tańszy od niemieckiego rozwiązania. Skrzynia biegów została radykalnie przeprojektowana i zamiast pięciobiegowej zainstalowano sześciobiegową. Ochrona balistyczna odpowiada poziomowi 3 według STANAG 4569 (ochrona okrężna przed pociskami przeciwpancernymi kalibru 7,62 mm i odłamkami pocisków kalibru 152–155 mm przy detonacji z odległości do 60 m). Ochrona przeciwminowa odpowiada poziomowi 2. Teoretycznie można by zapewnić poziom 3, ale masa pojazdu istotnie wówczas wzrasta.

Samochód pancerny *Oncilla* wyposażono w polski system łączności FONET. Uzbroje-

▼ *Dozor-B* (konfiguracja B1320-1/B1320A) na wystawie „Zbroja i Bezpeka-2015” (Kijów, wrzesień 2015 roku).

Potencjalnie podwozie *Dozor-B* mogłoby służyć także innym pojazdom specjalnego przeznaczenia. W 2021 roku rozważano go jako bazę do umieszczenia elementów zautomatyzowanego kompleksu kierowania baterią (dywizjonem) artylerii *Obolon-A*.

ONCILLA

W 2013 roku w Charkowie wyprodukowano zmodernizowaną wersję *Dozor-B*, która wzbudziła zainteresowanie polskiej firmy Mista. Kupiła ona jeden egzemplarz samochodu pancernego wykonanego w Kijowskich Zakładach Pancernych, który był następnie prezentowany pod nazwą *Oncilla* na wystawie MSPO 2013 w Kielcach. Do produkcji w Polsce wóz został znacznie przeprojektowany. Niemiecki silnik zastąpiono włoskim Iveco NEF 4 o mocy 210 KM. W przeciwieństwie do niskoobrotowego „traktorowego” napędu Deutz, włoski silnik jest wysokoobrotową jednostką samochodową. Dzięki temu poprawiły się właściwości dynamiczne samochodu, zwłaszcza jego przyspieszenie. Ponad-

nie stanowi karabin maszynowy NSWT-12,7 kal. 12,7 mm, osadzony w ręcznie sterowanej obrotnicy. Strzelec jest chroniony przez opancerzone tarcze z zamontowanymi pancernymi oknami.

W wyniku modernizacji *Oncilla* uzyskała lepsze właściwości eksploatacyjne w porównaniu do podstawowego *Dozoru-B*. Jednak i ten samochód pancerny nie osiągnął znaczącego sukcesu komercyjnego. Sześć egzemplarzy zostało sprzedanych do Senegalu w 2016 lub na początku 2017 roku. *Oncilla* była dostarczana również na Ukrainę.

PRODUKCJA I SŁUŻBA

W Siłach Zbrojnych Ukrainy *Dozor-B* jest klasyfikowany jako taktyczny kołowy pojazd bojowy (ukr. тактична колісна бойова машина – ТКБМ; ТКБМ), ponieważ nie mieści się w klasycznej definicji transportera opancerzonego. Prototypy samochodu pancernego zostały wyprodukowane w warsztacie badawczym ChKBM. W lipcu 2013 roku jeden z nich został przekazany do Akademii Wojskowej

w Odessie. Instytucja ta, między innymi szkoli przyszłych oficerów służby samochodowej, dlatego uznano ją za najlepsze miejsce do prób eksploatacyjnych *Dozoru-B*. Jednak ten samochód pancerny realnie zainteresował wojsko dopiero po aneksji Krymu przez Rosję i rozpoczęciu agresji na Donbas w 2014 roku. W tym czasie armia ukraińska nie dysponowała nowoczesnymi lekkimi pojazdami opancerzonymi, podstawą był przestarzały BRDM-2. Zapotrzebowanie na maszyny tej klasy podczas operacji antyterrorystycznej było odczuwalne bardzo dotkliwie. Ówczesny szef MSW Ukrainy, Arsen Awakow, zapowiedział możliwość zakupu *Dozor-B* dla Gwardii Narodowej Ukrainy, a niedługo potem p.o. Prezydenta Ukrainy Ołeksandr Turczynow ogłosił zamiar nabycia 200 takich pojazdów opancerzonych. Jednak w tym celu należało rozwiązać kwestię masowej produkcji.

Postanowiono rozpocząć wytwarzanie *Dozor-B* w Państwowym Przedsiębiorstwie „Lwowskie Zakłady Pancerne” (ukr. Львівський бронетанковий завод, ЛБТЗ, LBTZ). We wrześniu 2014 roku rozpoczęto tam produkcję kadłubów samochodów opancerzonych, ale powstał problem z dostawą silników – strona niemiecka długo nie wydawała pozwolenia. Jednak nawet po przybyciu silników montaż pojazdów wyhamował. W związku z niemożnością rozwiązania problemu, w czerwcu 2015 roku dyrektor LBTZ został zwolniony, po czym sprawa ruszyła z martwego punktu. Pierwsze *Dozory-B* z zamówionej partii 10 egzemplarzy były gotowe w sierpniu 2015 roku. 5 grudnia tego roku, w przeddzień Święta Sił Zbrojnych Ukrainy, w Kijowie zaprezentowano pięć seryjnych *Dozorów-B*.

W sierpniu–listopadzie 2015 roku *Dozor-B* przeszedł testy państwowe, podczas których ujawniono jednak szereg niedociągnięć: niewystarczającą moc właściwą (ze względu na wzrost całkowitej masy z obliczonych 7150 do rzeczywistych 8560 kg), problemy ze sterowaniem i obsługą broni, awarie układu hamulcowego, przeciwpożarowego, przekładni kół, słaba ergonomia itp. Część niedociągnięć udało się wyeliminować i 20 lipca 2016 roku Siłom Zbrojnym Ukrainy przekazano partię dziesięciu TBKM *Dozor-B*. Ze względu na słabą ich jakość pojawiła się propozycja przeniesienia dostarczonych *Dozor-B* nie do jednostek liniowych, ale do ośrodków szkoleniowych w Odessie i Lwowie. Ostatecznie jednak wszystkich dziesięć pojazdów opancerzonych przekazano do 95. Samodzielnej Brygady Desantowo-Szturmowej z Żytomierza.

Plany produkcji 50 seryjnych *Dozorów-B* w 2015 i 100 kolejnych w 2016 roku poszły w zapomnienie. Ale Siły Zbrojne i Państwowa Spółka „Ukroboronprom” nie traciły nadziei na doprowadzenie tego wozu do etapu ma-

sowej produkcji. Ponieważ LBTZ nie były w stanie rozwiązać tego zadania, próbowano uruchomić jego produkcję w innym przedsiębiorstwie „Ukroboronprom” – Kijowskich Zakładach Pancernych (ukr. Київський бронетанковий завод, КБТЗ, KBTZ). W sierpniu 2016 roku zademonstrowano wyprodukowany w tych zakładach egzemplarz *Dozor-B* (z modułem *Wij*), ale temat nie miał dalszego ciągu.

Aby doprowadzić *Dozor-B* do poziomu oczekiwanego przez jednostki bojowe, postanowiono zwrócić się do zagranicznych partnerów. 17 grudnia 2015 roku „Ukroboronprom” podpisał memorandum o współpracy z czeską państwową firmą VOP CZ s.p., w ramach którego planowano dostosować *Dozor-B* do standardów NATO i certyfikować pojazd opancerzony w krajach europejskich. Nic nie wiadomo o praktycznych rezultatach tej umowy. Zamiast tego Ministerstwo Obrony Ukrainy zwróciło uwagę na polski „klon”. W lipcu 2017 roku pojawiły się doniesienia o rozpoczęciu prób samochodu opancerzonego *Oncilla* w Ukrainie. Odniosły one sukces, a zamówienie na 2020 rok obejmowało zakup 24 wozów tego typu (według niektórych doniesień środki na zakup wozów opancerzonych *Oncilla* znalazły się także w budżetach Ministerstwa Obrony Ukrainy w latach 2018 i 2019).

Pierwsze dwa samochody pancerne *Oncilla* przekazano Siłom Zbrojnym Ukrainy 23 sierpnia 2020 roku. W przyszłości takie pojazdy montowano z podzespołów produkcji polskiej w Przedsiębiorstwie Badawczo-Produkcyjnym „WK Systema” w Wasylkowie (pod Kijowem). 12 maja 2021 roku przekazano ostatnią partię dziewięciu egzemplarzy. Podobnie jak *Dozor-B*, *Oncilla* służy w Wojskach Desantowo-Szturmowych Sił Zbrojnych Ukrainy. Według rocznika „Military Ba-

▲ Partia wozów *Oncilla* przekazana Siłom Zbrojnym Ukrainy 12 maja 2021 roku.

lance”, na początku 2022 roku jednostki tych wojsk dysponowały 10 pojazdami opancerzonymi *Dozor-B* i przynajmniej 27 *Oncilla*.

Pierwsze dowody użycia *Dozorów-B* w rejonie operacji antyterrorystycznej w Donbasie pochodzą z grudnia 2016 roku. W tym czasie jeden samochód tego typu widziano w konwoju sekretarza Rady Bezpieczeństwa Narodowego i Obrony Ukrainy Ołeksandra Turczynowa, który przybył z wizytą na front podczas eskalacji walk na łuku switłodarskim. W styczniu 2017 roku Ministerstwo Obrony Ukrainy poinformowało o pierwszych wynikach użytkowania pojazdu: *Dozor-B* sprawdził się jako niezawodny wóz bojowy i ogólnie ten pojazd opancerzony spełnia wymagania armii ukraińskiej. Resort zaznaczył, że samochód trapią jednak „choroby wieku dziecięcego”. W listopadzie 2017 roku magazyn „Armia Ukrainy” opublikował artykuł o doświadczeniach z użyciem tych pojazdów w strefie operacji antyterrorystycznej. Wśród zalet wymieniono wysoką zdolność pokonywania terenu, dobrą ochronę opancerzenia i dużą rezerwę mocy. Eksploatacja *Dozor-B* w warunkach bojowych wykazała również niedoskonałość zabudowy obrotnicy i wynikające z tego niedogodności dla strzelca. Pojawiły się również skargi na głośny szum w podwoziu oraz uwagi do układu hamulcowego.

We wrześniu 2018 roku zakończono eksperymentalną eksploatację *Dozora-B*. Samochody te przejeżdżały średnio od 15 000 do 20 000 km. W lipcu 2020 roku TBKM *Dozor-B* został oficjalnie przyjęty na uzbrojenie przez Siły Zbrojne Ukrainy.

Inżynierowie podjęli działania w celu wyeliminowania stwierdzonych niedociągnięć,

a także rozszerzenia możliwości bojowych samochodu. W szczególności w 2020 roku pojawiły się informacje o pracach badawczo-rozwojowych „Turnir”, które przewidywały zwiększenie zdolności *Dozora-B* do pokonywania przeszkód wodnych. A jeszcze wcześniej, w styczniu 2016 roku, zademonstrowano pełnowymiarowy model samochodu opancerzonego *Hort* – będący dalszym rozwojem konstrukcji *Dozor-B* z rozstawem osi zwiększonym o 300 mm (do 3400 mm). W latach 2020–2021 niejednokrotnie powtarzały się zapowiedzi wznowienia produkcji *Dozora-B*, ale nie zostały one zrealizowane.

Wraz z rozpoczęciem rosyjskiej inwazji na pełną skalę, 24 lutego 2022 roku, w walkach przeciwko najeźdźcy biorą udział pojazdy opancerzone *Dozor-B* i *Oncilla* wchodzące w skład jednostek Wojsk Desantowo-Szturmowych. Od czasu do czasu pojawiają się lakoniczne informacje o ich aktywności. W szczególności w drugiej połowie maja 2022 roku Ministerstwo Obrony Ukrainy poinformowało o pomyślnym użyciu bojowym pojazdów opancerzonych *Oncilla* przez ukraińskie wojsko. Nie podano jednak żadnych szczegółów. Według dostępnych danych na grudzień 2022 roku nie odnotowano strat pojazdów opancerzonych tego typu. Jednak pod koniec listopada 2022 roku pojawił się film przedstawiający *Dozor-B*, który przewrócił się – prawdopodobnie w wyniku wybuchu miny. Załoga przeżyła, choć była ranna. Ogólnie rzecz biorąc historię *Dozora-B* trudno nazwać sukcesem. Dobitnie pokazuje ona, że tworzenie lekkich pojazdów opancerzonych wcale nie jest łatwym zadaniem. ■

Dane taktyczno-techniczne samochodu opancerzonego *Dozor-B*:

Odmiana	<i>Dozor-B</i>
Masa bojowa [t]	8,55
Załoga [osób]	3
Desant [osób]	8
Długość pojazdu [mm]	5800
Szerokość pojazdu [mm]	2450
Wysokość pojazdu [mm]	2700
Rozstaw osi [mm]	3100
Rozstaw kół [mm]	2000
Prześwit drogowy [mm]	400
Uzbrojenie	wkm KT-12,7 kal. 12,7 mm (450 naboju)
Moc silnika [KM]	190
Prędkość jazdy po drodze [km/h]	120
Zasięg po drodze [km]	700

Fotografie: archiwum autora, MO Ukrainy.